

Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdżiówce

DOKUMENTACJA KONSERWATORSKA

- Charakterystyka obiektu
- Stan zachowania obiektu, przyczyny zniszczeń
- Wnioski i założenia konserwatorskie
- Program prac konserwatorskich
- Kosztorys
- Dokumentacja fotograficzna

Opracował:

mgr Piotr Zawadzki
konserwator dzieł sztuki
luty 2018 r.

mgr Piotr Zawadzki
Konserwator Dzieł Sztuki
27-600 Sandomierz, ul. Katedralna 11
tel. 065 832 24 34 tel. kom. 6506 031 248

mgr Piotr Zawadzki ☉ Konserwator Dzieł Sztuki ☉ ul. Katedralna 11, 27-600 Sandomierz
tel. kom. 506 039 246 ☉ e-mail: pezet155@wp.pl
PESEL: 65011208650 ☉ NIP: 864 131 42 94
dyplom Wydziału Konserwacji i Restauracji dzieł Sztuki ASP w Krakowie nr 4309 wydany dnia 12.05.1993 r.
Zaświadczenie o uzyskaniu zezwolenia na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach nr 2/94
wydane dnia 27.04.1994 r. przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Tarnobrzegu

CHARAKTERYSTYKA OBIEKTU

Obiektem jest przydrożna kapliczka wybudowana na przełomie XIX i XX wieku. Usytuowana jest w północno-wschodniej części wsi Dzierdziówka. Jest to budowla ceglana, otynkowana. Zbudowana na planie zbliżonym do kwadratu, od strony ołtarzowej zamknięta trójbocznie. Dach kryty czerwoną dachówką; nad korpusem dwuspadowy, od strony ołtarzowej odpowiednio do rzutu trój połaciowy. Elewacje otynkowane, na cokole z gzymsem poddachowym. Elewacja frontowa jednoosiowa, zakończona otworem wejściowym zamkniętym ostrołukowo. Narożniki ścian bocznych z elewacją frontową opilastrowane. Na osiach pilastrów pseudo sterczyny. Fasada zwieńczona trójkątnym szczytem, zdobionym gzymsem poddachowym. Na osi ściany szczytowej pilastr przechodzący w pseudo sterczynę wystającą ponad kalenicę dachu, zakończoną daszkiem dwuspadowym i metalowym kutym ażurowo krzyżem.

Wnętrze jednoprzestrzenne, tynkowane i bielone z posadzką cementową. Sklepienie kolebkowe drewniane, pobielone.

We wnętrzu na ścianie ołtarzowej ustawiona jest na kamiennym cokole, kamienna figura Matki Boskiej z Lourdes. Kamienny cokół, obudowany jest w dolnej części drewnianą mensą ołtarzową dekorowaną prostokątnymi płycinami z pionowymi boniami oddzielonymi od siebie półwałkiem. Kamienny cokół zwężający się ku górze dekorowany jest z trzech stron wnękami zamkniętymi półkoliście obramionymi wklęsłą. We wnęce na przeciw wejścia inskrypcja wykuta na płycie z czarnego marmuru informująca o intencji wystawienia kapliczki: / MARYO / PRZYJM NAS / W OPIEKĘ SWOJĄ . PAMIĄTKA ■ PIERWSZEJ MSZY ŚW. / ODPRAWIONEJ W ZALE - / SZANACH PRZEZ X. TEO= / FILA CHCIUKA / w r, ! 899 / Wspomniany w inskrypcji ks. Teofil Chciuk. syn Jana i Katarzyny z Bieleckich Chciuków. urodził się w pobliskim Zbydniowie dn. 3 listopada 1875 roku. W latach 1887-95 był uczniem gimnazjum rzeszowskiego. Kolejne cztery lata spędził w przemyskim Seminarium Duchownym, gdzie 8 czerwca 1899 roku otrzymał święcenia kapłańskie.

Opisana kapliczka jest obiektem o dużej wartości zabytkowej zarówno pod względem architektonicznym jak i historycznym. Jej strzelista forma nawiązująca do architektury gotyckiej nie posiada odpowiednika wśród tego typu małej architektury sakralnej w widłach Wisły i Sanu. Nie bez znaczenia jest też osoba ks. Chciuka, w którego intencji została wzniesiona. Przez wiele lat należał do najbliższego otoczenia biskupa przemyskiego ks. Józefa Sebastiana Pelczara, co niewątpliwie podnosi wartość historyczną obiektu, który jest zarazem jedynym miejscem upamiętniającym jego osobę.

STAN ZACHOWANIA OBIEKTU, PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Tynki

Obecna zewnętrzna warstwa tynku jest to warstwa zaprawy wapienno-piaskowej pokrywająca w całości powierzchnię muru ceglanego wszystkich elewacji budowli. Pod warstwą obecnego tynku zewnętrznego zachowały się warstwy tynku oryginalnego oraz wtórnego, cementowo – piaskowego w dolnych partiach ścian – pochodzącego z jednego z poprzednich remontów elewacji.

Warstwa licowej zaprawy cementowej - zacierki od chwili jej położenia uszczelniała powierzchnię, przepuszczała wilgoć do wnętrza elewacji, ale zwarta struktura cementu znacznie ograniczała wydostawanie się jej na zewnątrz tzn. uniemożliwiała wysychanie wilgotnych oryginalnych tynków wapienno - cementowych oraz zawilgoconego muru ceglanego. Powierzchnia zacierki pokryta została grubą warstwą farb wapiennych i farby emulsyjnej, która powoduje dodatkowe jej uszczelnienie. Wilgoć wnikała głównie w miejscach narażonych na działanie wód opadowych, a więc w nierównościach powierzchni tynku, pod parapetami otworów okiennych i bezpośrednio nad gzymsami oraz przez nieszczelne poszycie dachu. Występują tu ślady przenikania wody opadowej i spływania jej po powierzchni tynku. Dodatkowe zawilgoconie powodowało kapilarne podciąganie wody z gruntu.

Oryginalny tynk wapienno – piaskowy był narażony na działanie niszczących czynników atmosferycznych. Bezpośredni kontakt z wodami opadowymi powodował ich podciąganie ze ścian i z podłoża. Porowata struktura powodowała namakanie i utrzymywanie się wilgoci w warstwach wewnętrznych muru. Zamarzająca woda i krystalizujące sole zwiększając swoją objętość osłabiły strukturę wewnętrzną tynków wapienno - piaskowych. Zachodzące w ten sposób procesy powodowały osypywanie się i odpadanie zewnętrznych warstw. W partiach pokrytych uszczelniającymi farbami, gdzie wymiana wilgoci z otoczeniem nie następuje w sposób naturalny i prawidłowy, po ich odsłonięciu zauważono osypywanie się powierzchni i odpadanie całych płatów tynku. Ziarna wypełniacza zaprawy tynkowej są luźne i wykazują tendencja do osypywania się nawet przy działaniu niewielkich sił n.p. przy potarciu palcem.

Analogiczne zjawiska dotyczą także wewnętrznych ścian kapliczki i tynków wewnętrznych, szczególnie w dolnych partiach ścian.

Posadzka

Posadzka została wykonana jako betonowa wylewka, prawdopodobnie na podsypce z gruzu, lub tłucznia kamiennego. W wyniku osiadania fundamentów nastąpiło jej pęknięcie i powstanie dylatacji i uskoku ok. 2 cm. Ponadto całą jej powierzchnię pokrywa grzyb piwniczny - /Gnilica mózgowata (Coniophora puteana)

Sklepienie wnętrza kapliczki

Jest tu konstrukcja drewniana, z desek otynkowanych od strony wnętrza tynkiem wapienno – piaskowym, pokrytym warstwą polichromii w technice wapiennej. Polichromia jest dwukolorowa, przecierana i jest w dość dobrym stanie, nadającym się do odsłonięcia i wyeksponowania. Obecnie jest pokryta kilkoma warstwami farb wapiennych. W kilku miejscach widoczne są zacieki wynikające z nieszczelności dachu. Widoczne są spękania struktury tynku, spowodowane pracą drewnianej konstrukcji. Jej stan techniczny będzie możliwi do oceny po rozebraniu poszycia dachu.

Dach kapliczki

Dach jest wykonany z pewnością, z belek drewnianych, stanowiących więźbę dachową, ich stan techniczny będzie możliwi do oceny po rozebraniu poszycia dachu. Dachówki ceramiczne wydają się być w stanie dobrym, ale poszycie jako całość nosi ślady wielokrotnych napraw szczelności przy użyciu zaprawy cementowej. Powierzchnia dachówek pokryta jest mchem i porostami.

Dachówki występują także na szczytach sterczyn elewacji frontowej, są one w podobnym stanie zachowania, ale w przeciwieństwie do dachu właściwego, płaszczyzny ich styku przykryte są gąsiorami wykonanymi z blachy ocynkowanej, wymagającej konserwacji.

Kamienna figura Matki Boskiej z Lourdes

Rzeźba została wykonana ze drobnoziarnistego jasnego piaskowca. Stan techniczny struktury piaskowca wydaje się zadowalający. Pierwotnie licowa powierzchnia kamienia pokryta została farbami mineralnymi polichromię. W latach powojennych XX w. wszystkie powierzchnie zostały przemalowane farbami klejowymi z dodatkiem wypełniacza kredowego,

a karnacja i suknia farbami olejnymi w kolorach nawiązujących do kolorystyki pierwotnej. Na powierzchni polichromii autorskiej stwierdzono obecność dwóch warstw przemaalówki.

Elementy drewniane

Mensa i stół ołtarzowy

Mensa ołtarzowa jest elementem wtórnym wystroju wnętrza. Wykonano ją z drewna modrzewiowego i pokryto farbą olejną. Stół ołtarzowy jest w znacznym stopniu zniszczony.

Zniszczenia pochodzenia biologicznego polegają na poważnym uszkodzeniu struktury drewna przez działalność drewnojadów, kołatka domowego (*Anobium Punctatum*) elementy posiadają spękania wynikające z pracy drewna pod wpływem zmian wilgotności i temperatury.

Partie metalowe

Stalowy krzyż pokrywają warstwy procesów korozji.

Stalowy krzyż jest w tej chwili nieproporcjonalny, co prawdopodobnie jest wynikiem jego niewłaściwego montażu, bądź osunięcia się z krawędzi drewnianej kalenicy. Powierzchnię pokrywa kilka warstw farb olejnych i produkty korozji.

Metalowe gąsiory wydają się być w stanie zadowalającym, ale wymagają odczyszczenia p pikrycia farbą antykorozyjną

ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Zakłada się przywrócenie pierwotnego wyglądu wszystkim elementom kapliczki, z uwzględnieniem ich formy historycznej, w postaci pozostawienia lub nadania (w partiach rekonstruowanych) cech wskazujących na ich wiek oraz naprawę zagrożonej konstrukcji.

Najważniejszym zabiegiem wydaje się przeprowadzenie remontu fundamentów, aby uchronić konstrukcję kapliczki przed pękaniem.

Naprawa – przemurowanie ścian, podbicie osiadających fundamentów i naprawa nadproży czyli tzw. „zszycie” wątku ceglanoego w tych partiach przy pomocy gwintowanych prętów,

konsolidujących i spajających mur, wyeliminuje możliwość rozsypania się konstrukcji murowanej. Wymiana posadzki na nową, z wykonaną izolacją poziomą uszczelni wnętrze. Naprawa poszycia dachu i jego więźby pozwoli wyeliminować zjawisko przedostawania się wód opadowych do wnętrza.

Wskazane też jest wykonanie liniowej izolacji ścian na granicy ich stuku z gruntem, aby uchronić je przed podciąganiem wód gruntowych. Najlepszą metodą będzie wykonanie iniekcji ciśnieniowej. Od strony zewnętrznej należy też wykonać drenaż z keramzytu lub grysłu kamiennego, co dodatkowo ochroni ściany przed zamakaniem.

Partie zdeintegrowanych tynków, uzupełnienia z dodatkiem cementu, warstwy wtórne, należy usunąć i zastąpić je nowym tynkiem renowacyjnym, podobnie jak warstwy zmurszałych cegieł aby stworzyć solidne podłoże pod nowe tynki.

Więźbę dachową i konstrukcję stropu, niezależnie od stanu drewna należy nasączyć preparatem biobójczym izaimpregnować. Elementy uszkodzone przez grzyby i drewno jady należy wymienić

Figurze Matki Boskiej należy przywrócić pierwotny wygląd, odtwarzając polichromię o pierwotnej kolorystyce wzorując się na zachowanych na powierzchni piaskowca pozostałościach polichromii autorskiej.

Polichromię na wklepieniu należy odsłonić i zachować w oryginale w stopniu, na jaki pozwoli jej stan techniczny

Istniejący krzyż ze szczytu i metalowe gąsiory należy odczyścić i powierzchnię pokryć warstwą farby antykorozyjnej.

Burta mensy powinna zostać poddana zabiegom konserwatorskim, natomiast zniszczony blat należy wymienić na nowy.

Stolarka okienna i drzwiowa, jest wprawdzie dość nowa i w dobrym stanie, ale wymaga pokrycia specjalistyczną farbą do drewna odporną na czynniki atmosferyczne, ponieważ zastosowana obecnie, nie spełnia tych wymogów.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Konstrukcja murowana

1. Usunięcie w całości wtórnego tynku cementowo-piaskowego.
2. Wykucie zmurszałych, osypujących się cegieł i zastąpienie ich nowymi osadzonymi na zaprawie wapienno - piaskowej.
3. Wzmocnienie konstrukcji ceglanych ścian bocznych przy pomocy gwintowanych szpilek ze stali nierdzewnej wklejonych na zaprawie elastycznej (system Helifix)
4. Odsolenie najbardziej zasolonych partii budowli przy pomocy środka neutralizującego sole budowlane
5. Położenie nowych tynków renowacyjnych
6. Usunięcie zniszczonej posadzki
7. Odslonięcie fundamentów
8. Wykonanie hydroizolacji iniekcyjnej
9. Wykonanie podbicia istniejących fundamentów
10. Wykonanie wokół fundamentów i pod powierzchnią posadzki drenażu z keramzytu
11. Wykonanie hydroizolacji poziomej pod posadzką
12. Wykonanie betonowej zbrojonej wylewki stanowiącej posadzkę

Poszycie dachu

13. Demontaż dachówek
14. Odczyszczenie ich powierzchni
15. Ponowny montaż
16. Ewentualna naprawa rozluźnionych łączy

Partie drewniane

17. Stolarka okienna i drzwiowa
18. Demontaż stolarki
19. Odczyszczenie powierzchni – usunięcie istniejącej farby
20. Pomalowanie powierzchni specjalistyczną farbą do drewna

Drewniane elementy konstrukcji dachowej

21. Naprawa więźby dachowej
22. Demontaż niespójnych z konstrukcją elementów drewnianych
23. Rekonstrukcja najbardziej zniszczonych elementów drewnianych oraz ich montaż
24. Pokrycie powierzchni preparatem biobójczym i ognioodpornym
25. Impregnacja wzmacniająca

Drewniane elementy stropu

26. Odczyszczenie powierzchni
27. Ewentualny demontaż niespójnych z konstrukcją elementów drewnianych
28. Rekonstrukcja najbardziej zniszczonych elementów drewnianych oraz ich montaż
29. Naprawa powierzchni drewna : sklejenie pęknięć, uzupełnienie ubytków wodoodpornym kitem drzewnym i taszlami
30. Impregnacja osłabionych partii drewna
31. Pokrycie powierzchni preparatem biobójczym i ognioodpornym

Rzeźba kamienna polichromowana

32. Odczyszczenie powierzchni piaskowca - usunięcie wtórnych farb z całości powierzchni
33. Wykonanie nowej polichromii w kolorystyce odwzorowującej kolorystykę autorską w technice silikatowej
34. Pokrycie powierzchni werniksem wykończeniowym

Elementy metalowe

Metalowy krzyż

35. Odczyszczenie powierzchni z wtórnych przemalówek i efektów korozji
36. Pokrycie powierzchni warstwą farby antykorozyjnej

Metalowe gąsiory

37. Odczyszczenie powierzchni metalu metodami mechanicznymi

38. Pokrycie powierzchni warstwą farby antykorozyjnej w kolorze stalowym

Dokumentacja

39. Wykonanie dokumentacji merytorycznej i fotograficznej

mgr Piotr Zawadzki
Artysta Plastyk
Konserwator Dziej. Sztuki
37-600 Sandomierz, ul. Katedralna 11
tel. 013 632 24 34 tel. kom. 0500 639 218

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA



Fot. 1
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdźwówe
Stan przed konserwacją
Widok całości obiektu
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 2
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdżówce
Stan przed konserwacją
Widok całości obiektu od frontu
styczeń 2018 r.



Fot. 3
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierżkówce
Stan przed konserwacją
Widok całości obiektu elewacja boczna i tylna
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 4
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdżiówce
Stan przed konserwacją
Widok złego stanu tynków e dolnych partiach ścian zewnętrznych
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 5
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierżówce
Stan przed konserwacją
Widok złego stanu tynków e dolnych partiach ścian zewnętrznych
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 6
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdżiówce
Stan przed konserwacją
Widok złego stanu tynków e wyższych partiach ścian zewnętrznych
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 7

Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdźwówe
Stan przed konserwacją

Widok dachu, widoczne liczne naprawy szczelności zaprawą cementową i porosty na powierzchni dachówek
styczeń 2018 r. wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 8
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdźwówe
Stan przed konserwacją
Widok neogotyckiego szczytu elewacji frontowej z tynkami w złym stanie
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 9

Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdżówce

Stan przed konserwacją

Widok figury Matki Boskiej i górnych partii kamiennego cokolu, obudowanego na dole mensą ołtarzową

styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 10
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdźwówe
Stan przed konserwacją
Widok figury Matki Boskiej i górnych partii kamiennego cokołu
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 11
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdżiówce
Stan przed konserwacją
Widok figury Matki Boskiej
styczeń 2017 r.

Fot. Piotr Zawadzki



Fot. 12

Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdźwówe
Stan przed konserwacją

Widok górnych partii figury Matki Boskiej – widoczne przemalowania
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 13

Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdźówce

Stan przed konserwacją

Widok tablicy inskrypcyjnej na przedniej ścianie cokołu, pokrytego obecnie farbami olejnymi

styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 14

Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdźwce

Stan przed konserwacją

Widok sklepienia z wielokrotnymi przemalówkami

styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 15
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdżówce
Stan przed konserwacją
Widok złego stanu tynków e dolnych partiach ścian wewnętrznych
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 16
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdźwówe
Stan przed konserwacją
Widok przedniej burty mensy ołtarzowej
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 17

Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdżiówce

Stan przed konserwacją

Widok blatu mensy ołtarzowej, zniszczonego przez drewnojady
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki



Fot. 18
Kapliczka przydrożna z przełomu XIX i XX wieku w Dzierdźiówce
Stan przed konserwacją
Widok posadzki kapliczki z pęknięciem i śladami zagrzybienia
styczeń 2018 r.

wyk. Piotr Zawadzki